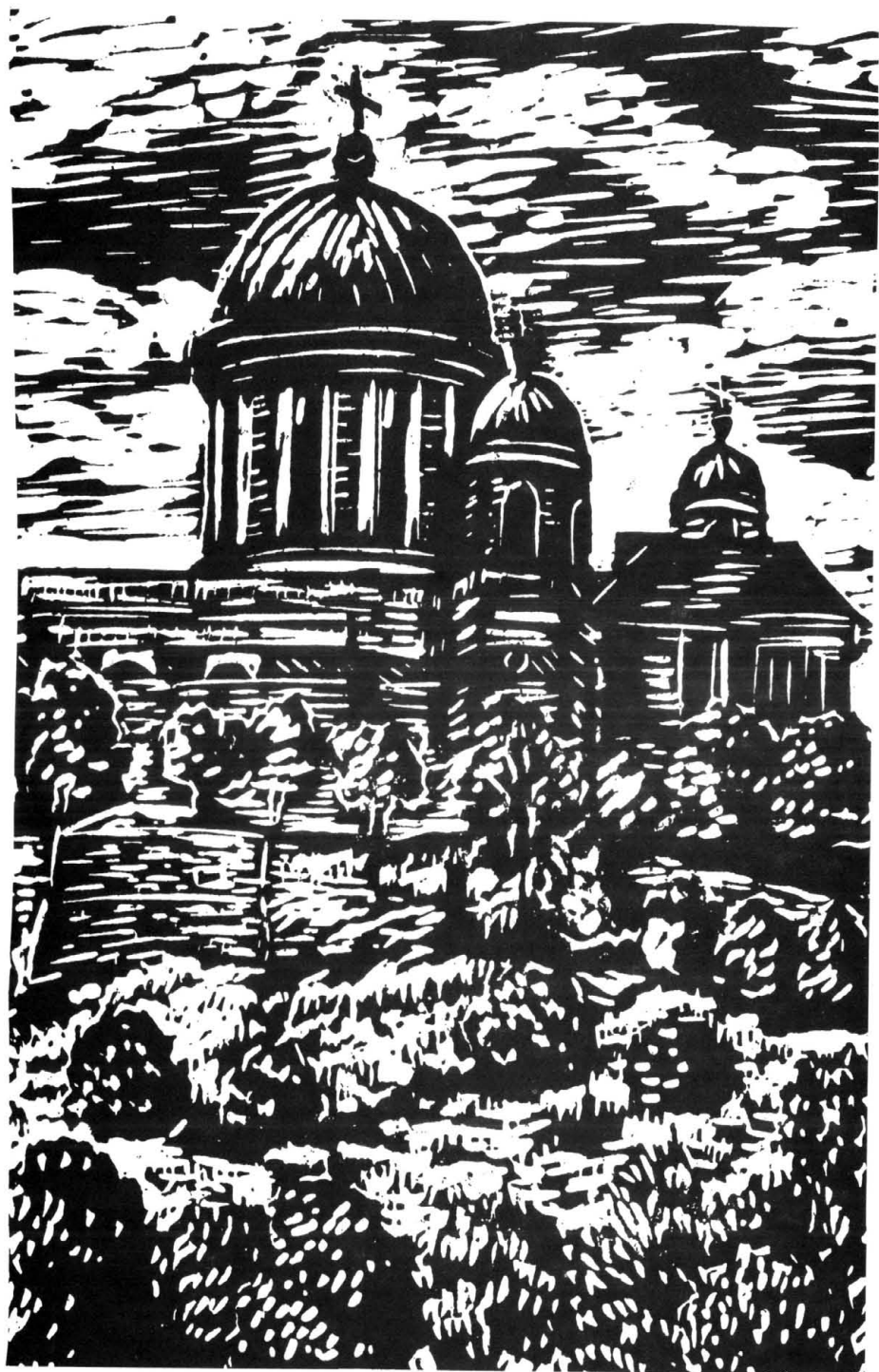

könyv
könyvtár
könyvtáros

1997

augusztus

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1997. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

Inkei Péter: „Megadatott-e egy negyedik kegyelmi pillanat ?” 3

Műhelykérdések

Kolonits Zoltán–Nyáryné Grófcsik Erika–Pap Gáspár–Sipos Márta: A Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Bibliográfiája füzeteinek és rekordjainak szolgáltatása az Interneten 7

Varga Katalin: Nézzünk bele a PAD-ba is avagy egy új adatbázis a hálózaton 14

Könyv

Szabó Sándor: Az „írástudók” kézikönyve 20

Magyar Iparművészet. Beszélgetés Dvorszky Hedviggel 25

Pogány György: Könyvtörténeti írások 30

Lakatos Éva: Petrik-émlékkötet 34

Perszonália

Fodor András halálára 36

In memoriam Elek Sándorné 38

Extra Hungariam

Lipócziné dr. Csabai Sarolta: Egyetemi intézet a gyermek- és ifjúsági irodalom tudományos kutatására 41

Könczey Margit: A könyv, könyvtár múltja és jelene egy erdélyi kisváros életében 44

Az MKM pályázati felhívása 54

Konferencia

Lukáts János: Töltényhüvely a könyvtárudvaron 55

Lapunk e számának illusztrációit a Magyar Iparművészet c. folyóirat példányaiból válogattuk. A borító belsőlkön Kotró László (Kengyel) linómetszetei láthatók.

From the contents

- Péter Inkei*: The chances of advancement in Hungarian culture (3);
Zoltán Kolonits–Erika Grófcsik, Mrs. Nyáry–Gáspár Pap–Márta Sipos: Providing the volumes and records of the Hungarian National Bibliography on the Internet (7);
Katalin Varga: PAD – a new pedagogical database on the network (14)

Cikkeink szerzői

Inkei Péter, az MKM helyettes államtitkára; *Kolonits Zoltán*, a SOFTING Kft munkatársa; *Könczey Margit* könyvtáros, Kovászna; *Lakatos Éva*, az OSZK munkatársa; *Lukáts János*, az Országos Rádió és Televízió Testület Humánpolitikai és Médiaoktatási Igazgatóság könyvtárának vezetője; *Mesterházyné Baranyai Margit*, a debreceni városi könyvtár igazgatója; *Nyáriné Grófcsik Erika*, a SOFTING Kft munkatársa; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Sipos Márta*, az OSZK osztályvezetője; *Szabó Sándor*, az ELTE tanszékvezetője; *Varga Katalin*, az OPKM munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 156-8521

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közköztartási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 97.195

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

„Megadatott-e egy negyedik kegyelmi pillanat ?”

Ha visszatekintünk az elmúlt másfél évszázad magyar művelődésének történetére, azt kell konstatálnunk, hogy három kegyelmi pillanata volt ennek a kultúrtörténeti időszaknak: Eötvöséké, akik megalapozták a modern magyar kultúrpolitikát, Klebelsbergé, aki egy fölötté sajátos helyzetben, Trianon után, kitörési pontot keresett és talált, valamint – talán kockázatos ezt kijelenteni, de úgy vélem igazam van, ha megállapítom – kegyelmi időszak volt a 45–48 közti szakasz is, hiszen a kultúra demokratizálására történt ekkor nagyszabású kísérlet, amelyben olyanok vettek részt, mint Kodály, Illyés, Ortutay, Erdei stb. Megkísértette őket az ördög, sőt személyesen is részt vett e műveletben (Révaira gondolk), ám ennek ellenére volt maradandó pozitív hatása a törekvéseknek. Ami azután következett, nos annak isszuk most a levét, és fogjuk inni még sokáig.

A nagy kérdés az, hogy megadatik-e számunkra egy negyedik kegyelmi pillanat. Az előzőeket az jellemezte, hogy volt egy kedvező konstelláció és volt program. Vagyis határozottan kitűzött célok, amelyekkel azonosulhatott, amelyeket vállalhatott a politikai elit. Eötvösnek meg kellett győznie Deákot, Klebelsbergnek Bethlent, és a koalíciós időkben is meg kellett teremteni a politikai és pénzügyi fedezetet a kulturális változásokhoz.

Nekünk is programra van szükségünk, kitűzött, határozott célokra, ha igaz, hogy konstelláció van, illetve létrejöhet. Amikor a rendszer megváltozott, szükségszerűen átmeneti helyzetbe kerültünk, mintegy purgatóriumba. Ennek a végét alig győzzük kivárni. Ugyanakkor a változások súlyához mérten egyáltalán nem sok a lassan évtizednyi átmenet. Nyugaton egy-egy hasonló léptékű változásra sokkal több időt hagyhatnak. A privatizáció végiggondolása pl. Angliában 10-20 évig tartott. De vajon mi végére érünk-e már az átmenetnek? Reménykedhetünk-e egy emelkedő, egy fölfelé ívelő kultúrpolitikában? Talán igen. Az, hogy csökkent mind a nemzeti össztermékhez képest, mind a költségvetésen belül a kultúrára fordított összeg, más szóval az állam részleges kivonulása a kultúrából, elkerülhetetlen volt. Az ország eladósodott, olyan terhek nehezédtek rá, amelyek idegenek egy demokratikus piacgazdaságtól. De talán végre vége ennek a kivonulásnak, talán meggyőzhető erről a politikai elit is. Hisz olyan mélyre süllyedt kultúránk részesedése a közkiadásokból, hogy mélyebbre már nem sülyedhet büntetlenül. A kivonulás, visszavonulás végére értünk. Innen út már csak fölfelé vezethet. Nincs immáron külső kényszer, nincs, aki minket arról meggyőzhetsen, hogy még további áldozatokat kell vállalni. Hátra vannak még persze további racionalizáló lépések, hiszen vannak még a kulturális életben olyan anakronisztikus alakzatok, amelyek idegenek a demokratikus piacgazdaságtól. Ám ezek a lépések immár nem mennyiségiek, hanem strukturálisak. Nem lejjebb kell lépgetnünk, hanem előre. Történelmileg jogos és szükséges az előrelépés. De vajon vannak-e céljaink, amelyeket a nemzet elfogad, amelyekkel azonosulni tud? Nem

a kormányprogramból kívánnék idézni. Nem is az MKM munkatervéből. Kapóra jön egy minapi újságcikk (Stark R. László: Az ezredforduló kulturális kötelezvényei = Magyar Hírlap, 1997. ápr. 19., Ahogy tetszik magazin. 12. p.), mely szerint új társadalmi szerződést kellene kötni a kultúra védelmében. Az újságró meg is nevezett négy elemet, mint e társadalmi szerződés tartóoszlopait. Nos, tárcánk is ugyanezeket az elemeket részesítené előnyben, nekik szánunk elsőbbséget, prioritást. Az első a nemzeti alapintézmények rangjának visszaadása. Azoknak az intézményeknek, amelyek, mint a Nemzeti Múzeum, a Nemzeti (azaz Országos Széchényi) Könyvtár, a Nemzeti Színház, el egészen az Iparművészeti Múzeumig mintegy tucatnyi kiemelt intézmény, 150-200 éve, esetleg frissen létrehozva, letéteményesei a magyar kultúrának. Méltatlan az a helyzet, ahová kényszerű vagy tudatos áldozatvállalással eljutottak ezek az intézmények. Széchényi ilyen intézmény érdekében ajánlotta föl egy évi jövedelmét. Most arra van szükség, hogy ezek az intézmények elsődlegesen a köz pénzén méltó módon működhessenek.

A második elem a kulturális egyenlőség, esélyegyenlőség feltételeinek megteremtése, a polgári alapellátás biztosítása. Glatz Ferenc, az MTA elnöke érdekes és megkapó szillogizmussal azt állította, hogy a liberális kultúrpolitika egyik ismertetőjele éppen az, hogy ad-e szabadságot az egyénnek arra, hogy kulturális hátrányát ledolgozza. Az esélyegyenlőség tehát éppen nem divatjamúlt jelszó, hanem az európai csatlakozás egyik feltétele. Nemcsak az elitet, hanem az alsó középosztályt, a munkásság élgárdáját is versenyképesé kell tennünk. E második prioritás az egyes ember leszakadásának megakadályozása. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy működtetni kell azokat az emeltyüket, amelyek részei a kulturális fenntartásnak, és amelyek révén a pénz magától vagy némi ösztönzéssel (netán erőteljes ösztönzéssel) eljut a kultúrához. A másik eszköz, hogy az elosztásnak legyenek meg a felelősei. Meg kell erősíteni a helyi önkormányzatokat a kulturális alapellátás megvalósításában. Ehhez jogalkotásra van szükség, benne is van a most készülő kulturális szakmai törvényekben. És pénzteremtő technikákra, ösztönző adókedvezményekre van szükség.

A harmadik elem a területi különbségek kiegyenlítése, a regionális fejlesztés. A kulturális politikában is hangsúlyt kell fektetni a keleti régiók felemelésére, az elmaradott térségek, a hátrányos helyzetű települések, az igaztalan veszteségek ellensúlyozására.

Negyedik elemként a hivatkozott cikk az anyanyelvet, a magyar nemzeti sajátosságokat emelte ki. Ezzel csak egyetérteni lehet. Hisz a nemzeti kulturális programnak szükségszerűen lényege az, hogy az identitásunkat, önazonosságunkat hordozó eszközök, az anyanyelv és az anyanyelvre épülő kulturális és művészeti objektívációk, megnyilvánulási formák kellő támogatást kapjanak. Természetesen kultúrnemzetben gondolkodunk (szemben az államnemzeti gondolkodással), hiszen az anyanyelv és a rá épülő kultúra nem ér véget keleti-északi-déli határainknál. Egyszersmind gondolunk azoknak a honfitársainknak anyanyelvi kultúrájára is, akik nem magyar ajkúak.

E négy alapelemhez még kettőt tennék hozzá, remélve, hogy a hat elem nem teszi a konstrukciót hatlábú torzszülötté. Az egyik plusz elem – miniszteremnek, Magyar Bálintnak az egyik leggyakrabban hangoztatott törekvése – a modern technikák elterjesztése és kihasználása, kiaknázása. Nem engedhetjük meg ma-

gunknak, hogy akár országon belül, akár országok között éles határ húzódjon a kultúrát, a modern technikával összefüggő kulturális szolgáltatásokat birtoklók és az abból kismézzettek között. Ennek érdekében törekszünk arra, hogy az iskolák és a közkönyvtárak bekapcsolódhassanak a különböző számítógépes hálózatokba. Hogy ne csak azok juthassanak hozzá az Internet és társai kulturális szolgáltatásaihoz, lehetőségeihez, akiknek módjuk van odahaza számítógépet birtokolni.

A hatodik elem a nemzetközi versenyképesség növelése. A világ megnyílt, átjárhatóvá vált, a verseny óriási. Egyrészt ki kell védenünk a nemzeti kultúrát veszélyeztető hatásokat, másrészt menedzselni kell az elitünket, szétszűrni értékeinket. Segítenünk kell a művészeket és szellemi nagyságokat, akár egysekről, akár együttesekről, társulatokról van szó, hogy versenyképesek legyenek, öregbítsék hírnüket – és kultúránk hírét – a világban. Ez bizony arisztokratikus, pontosabban meritokratikus álláspont, hiszen a versenyben csak a teljesítmény számít.

A programot tehát e hat pillérre kellene építeni. Ezeken alapulhatna az új társadalmi szerződés. E program fegyverezne fel minket az Európai Unióba való belépésre. Számot kell vetnünk előnyeinkkel. Klebelsberggel szólva, meg kell vizsgálnunk, hol és miben van „kulturálfölényünk”, amiből nem szabad engednünk. Nem azokra a szellemi teljesítményekre utalnék, amelyeknek gerjesztésére a kormányzatnak nincs, mert nem is lehet módja. Kormányhatározat nem tud Nobel-díjas regényt teremni, köztisztviselő nem tud vezényelni, komponálni stb. Zenében, irodalomban enélkül is világtényező vagyunk. Amire a kormányzatnak hatása lehet, az elsősorban szervezetek, törvények, infrastruktúrák alakítása, tartalma. Ezek között is található szép számmal olyan, amely messze az európai átlag felett biztosít helyet számunkra. Színházi hálózatunkat, társulatainkat, színművészeti-színjátszási hagyományainkat bárki megirigyelheti. Kevés olyan város van mint Budapest, kevés olyan ország mint Magyarország, ahol akár a lakosság számához, akár a nemzeti jövedelemhez képest ilyen mennyiségű és minőségű színházi előadás található. De irigylik a külföldiek a budapesti Art Kino hálózatot is. „De jó lenne nálunk is ilyen!” – mondják. Persze Párizs az európai film fővárosa, de mintha Budapest közvetlenül a nyomában lenne. (Ezúttal csak Budapest, nem az ország.) De „világcsúcs” irodalmi és művészeti folyóirataink kínálata is, e kínálat állami támogatottsága is. Meglepően hangozhat, talán irritálóan is, de tény, hogy máshol nincs sem ennyi élő folyóirat, sem ekkora támogatás számukra. Külföldi kulturális főtisztviselő kollégáimat gyakran meglepi az amatőr művészeti és közművelődési mozgalmak mennyisége és vitalitása, valamint a nekik nyújtott támogatás nagysága. Ez még múlt századi örökség, Eötvösék közművelődési kezdeményezéseiből táplálkozik. Kapcsolódik a folklór sajátos formáihoz is. Tudjuk, hogy főként az északi népeknek jelentősek az ilyenféle hagyományai, de az a fajta újjáéledő folklór, amit pl. a táncház mozgalom és a hozzá kapcsolódó közösségi tevékenységek jelentenek, szinte unicum. Kár lenne elveszni hagyni, mire belépünk az Európai Unióba.

És itt kell szólnom a Nemzeti Kulturális Alapról. Az a programtámogatás, amit az NKA az idén, tavaly, egyáltalán megteremtése óta nyújt, páratlan európai érték. Kevés helyen valósult meg ez ilyen formában és ilyen hatásokkal. Az ál-

talam ismert, némileg hasonló európai intézményeknél az NKA sokkal kevésbé bürokratikus, sokkal inkább rugalmas és program-centrumú. Az előző korszak az intézmény fogalmát oly mértékig diszkreditálta, hogy érthető volt a civil kezdeményezések előtérbe kerülése, propagálása. De most immár az ellenkező túlzástól kell óvni. Az NKA-tól elnyert pénzből alaptevékenységre nem futja, s maga az NKA-törvény is tiltja, hogy egy bizonyos százaléknál több fordíttassék alaptevékenységre. Az önkormányzatokat is törvényszerűen korlátozza a még nagyobb úr, a pénzühiány. Itt tehát komoly deficitünk van az európai társakkal szemben. Ez statisztikailag is kimutatható közkönyvtáraink esetében. E téren sokkal szebb, tiszteletreméltóbb példákat mutathat fel szinte valamennyi EU tagállam. Nálunk települések sora évet zár anélkül, hogy új könyvet vásárolt volna közkönyvtárának. Ez a helyzet párját ritkítja.

Legfájóbb deficitünk, deziderátánk tehát közgyűjteményeink, közintézményeink állapota. Ennyire nehéz helyzetben ezek a nemzeti alapintézmények kevés országban vannak, mint nálunk.

A nemzetközi összevetésből nem következik a gleichschaltolás, az, hogy behozzuk hátrányainkat, és nyugton szemléljük előnyeinket. Nekünk csak győzelemre szabad játszani. Arra, hogy eljött a negyedik kegyelmi pillanat, a magyar kultúra föllendülésének, föllívelésének új szakasza.

Inkei Péter

